

Výzkumný návrh

1)

Téma: Diagnostika školní zralosti u dětí se sluchovým postižením

Otázka: Jak probíhá proces diagnostiky školní zralosti u dětí se sluchovým postižením?

Úvod:

Výzkum bude zaměřen na problematiku školní zralosti dětí se sluchovým postižením. Bude se zabývat především průběhem diagnostického procesu, ale také oblastmi, které jsou u dětí se závažnějším sluchovým postižením nejčastěji ovlivněny. Diagnostika školní zralosti je u dětí se sluchovým postižením velice důležitá, děti se sluchovým postižením v důsledku minimálních nebo žádných sluchových podnětů mohou zaostávat v oblastech, jako je motorika, zrakové vnímání, ale především v oblasti řeči. Správná diagnostika je důležitá pro volbu dalšího zařazení dítěte do konkrétního typu základní školy, či doporučuje setrvání v mateřské škole určitého typu. Správně provedená diagnostika a doporučení pro zařazení do školy určitého typu výrazně ovlivňuje školní úspěšnost dětí se sluchovým postižením. To je všechno v pořádku, ale máme nějaké pochybnosti o tom, že ten proces diagnostiky v současnosti neprobíhá dobře? Nebo co nás vede k tomu, jej zkoumat?

Cíle výzkumu:

Hlavním cílem výzkumu bude analyzovat diagnostický proces zaměřený na určování školní zralosti a připravenosti u dětí se sluchovým postižením ve Speciálně pedagogickém centru pro sluchově postižené v Ostravě. Vedlejší cíle budou zaměřeny na rozdíly mezi diagnostikou intaktních dětí a dětí se sluchovým postižením, dále na analýzu problémových oblastí u těchto dětí. Bude se také zabývat tím, zda diagnostika probíhá u všech dětí se sluchovým postižením, kolik jich průměrně je a u jak velké části těchto dětí je doporučen odklad školní docházky.

2)

Jak probíhá diagnostika školní zralosti u dětí se sluchovým postižením?

Jaké jsou hlavní rozdíly mezi diagnostikou školní zralosti dětí intaktních a dětí se sluchovým postižením?

Ve kterých oblastech mají děti se sluchovým postižením největší obtíže?

Probíhá u všech dětí se sluchovým postižením diagnostika školní zralosti?

Jaká je role rodičů v diagnostice školní zralosti u dětí se sluchovým postižením?

3)

Pro své výzkumné šetření jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumného šetření. Důvodem pro toto rozhodnutí je především skutečnost, že při analýze diagnostického procesu školní zralosti by dotazníky či jiná metoda kvantitativního šetření nebyla dostatečná pro získání potřebných údajů. Vzhledem k tomu, že bude potřeba získat informace od dvou konkrétních pracovníků SPC (psycholožka a speciální pedagožka), je mnohem vhodnější využít rozhovoru, který umožňuje doplňkové otázky či změnu a upravení otázek v průběhu získávání dat, než předem daných dotazníků. Co se týče samotné diagnostiky, mnohem více informací přinese pozorování diagnostického procesu u některých dětí, než vyptávání se a složité vysvětlování postupu a použitých metod.

4)

Výzkumné šetření bude probíhat ve spolupráci se Speciálně pedagogickým centrem pro sluchově postižené v Ostravě. Šetření samotné bude realizováno v podobě rozhovorů s psycholožkou, která diagnostiku školní zralosti u dětí se sluchovým postižením provádí, a se speciální pedagožkou, která se na diagnostice taktéž podílí. Další využitou metodou bude pozorování diagnostiky školní zralosti u dětí se sluchovým postižením.

Se speciální pedagožkou paní Barvíkovou již byl navázán kontakt pomocí e-mailu a byla z její strany přislíbena spolupráce. S ní a také s paní psycholožkou v daném SPC budou vedeny rozhovory týkající se zkoumaného tématu. Dále bude provedeno pozorování procesu diagnostiky u pěti až šesti dětí. Tyto děti budou vybrány účelně – budou to tedy děti, které diagnostiku v daném čase reálně potřebují.

5)

Rozhovor s psycholožkou SPC

1. Úvod:
 - představení sebe a výzkumu (cíle, účel, ...)
 - navození příjemné a přátelské atmosféry (neexistují špatné odpovědi, ...)
 - otázka pro uvolnění atmosféry: Jak dlouho pracujete v SPC? Líbí se vám tato práce?
2. otázky zaměřené na to, zda jsou diagnostikovány všechny děti
 - ano/ne?
 - pokud ne - kritéria výběru
3. otázky týkající se procesu diagnostiky školní zralosti u dětí se sluchovým postižením
 - kdo se podílí
 - role rodičů
 - jak probíhá
 - metody a postupy
 - specifika
 - potíže v procesu
4. otázky týkající se diagnostiky dětí se sluchovým postižením X dětí intaktních
 - rozdíly ve způsobech práce
 - rozdíly ve výsledcích
5. otázky týkající se nejčastějších problémových oblastí
 - které oblasti jsou u dětí se sluchovým postižením nejvíce narušeny
6. otázky týkající se průměrného počtu vyšetřených dětí za rok a odkladu školní docházky
7. závěr:
 - něco, co by respondent rád dodal, něco, co ho ještě napadá

Poznámky k průběhu:

- flexibilita
- dostatek času na odpověď
- doplňující otázky rozvíjející myšlenku
- sondovací otázky
- zpětná vazba
- podrobné poznámky X účast v rozhovoru
- udržovat příjemnou a laskavou atmosféru

6)

Jako jeden z možných problémů při realizaci výzkumu by mohla být skutečnost, že pro účast pozorovatele při diagnostice školní zralosti dítěte bude pravděpodobně potřeba souhlas rodičů tohoto dítěte. Vzhledem k tomu, že dětí se sluchovým postižením není pravděpodobně ročně diagnostikováno mnoho, mohlo by to znamenat výraznější problém ve výzkumu. Řešením je podrobné seznámení rodičů s účelem pozorování a ujištění o zachování naprosté anonymity dětí i rodičů. Pozitivní přínos by také mohlo zajistit upozornění rodičů, že na základě výzkumu budou formulovány doporučení pro zlepšení péče o předškolní děti se sluchovým postižením. Dalším problémem by mohlo být také případné změněné chování dětí při diagnostice vzhledem k přítomnosti cizí osoby (nervozita, stydlivost, ...). Je třeba dětem vysvětlit, proč je přítomen další člověk, z jakého je tam důvodu. Dalším znevýhodněním je nemožnost zaznamenání rozhovorů s pracovníci centra na diktafon. Bude potřeba důkladně zapsat odpovědi respondentek, přidat poznámky o tom, jak bylo sdělení podáno.

7)

Rozhovor:

Pro účely realizace zkušebního rozhovoru jsem navázala kontakt z pedagožkou, která působila v Mateřské škole pro sluchově postižené v Ostravě Porubě. Při této škole funguje Speciálně pedagogické centrum pro sluchově postižené Ostrava, se kterým bude probíhat spolupráce v rámci výzkumného šetření. Tato paní zde působila několik let a pracovala s předškolními dětmi, u kterých proběhla diagnostika školní zralosti, případně jim byl doporučen odklad školní docházky. Z tohoto důvodu mohla nabídnout přínosné informace o problematice diagnostiky školní zralosti u těchto dětí. Rozhovor probíhal v kavárně, panovala přátelská atmosféra. Rozhovor byl nahráván na diktafon. Na základě rozhovoru vznikl tento záznam:

Dobrý den, děkuji Vám, že jste přišla a jste ochotná spolupracovat na mém výzkumu. Našla jste to tady bez problémů?

Informantka: Ano, v pořádku. Já to tady trošku znám.

To je dobře. Jak už jsem říkala po telefonu, jmenuji se Adéla Ďásková, jsem studentkou 1. ročníku navazujícího magisterského studia Speciální pedagogiky na Masarykově univerzitě v Brně. Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma Diagnostika školní zralosti u dětí se sluchovým postižením. Budu se zaměřovat na analýzu tohoto procesu, jeho průběh, metody, možnosti, problémy, které se mohou při diagnostice objevit a podobně. Výsledkem by měla být ucelené informace o diagnostickém procesu.

Chcete se na něco zeptat?

Informantka: Myslím, že ne.

Dobře, kdyby vás něco ještě v průběhu napadlo, klidně se zeptejte. Můžeme tedy začít?

Informantka: Ano.

Výborně. Nejdříve bych ráda věděla, jestli diagnostika probíhá u všech dětí se sluchovým postižením.

Informantka: Probíhá, sice děti s lehčím postižením někdy diagnostiku úplně nepotřebují. Protože díky sluchadlům jsou na tom totiž skoro stejně jako děti slyšící, ale diagnostika probíhá u všech.

Aha, takže Vy si myslíte, že je u některých dětí zbytečná?

Informantka: Zbytečná... to asi úplně ne, ale u některých dětí není tolik potřeba, asi by to zvládly i bez toho.

Jaká je role rodičů? Jsou povinni nechat dítě diagnostikovat?

Informantka: Přiznám se, že to nevím. Ale rodiče dneska mají konečné slovo ve všem, takže předpokládám, že odmítnout mohou, ale ještě jsem neslyšela, že by se to někdy stalo.

Děkuju za Váš názor, můžete mi teď říct, kdo se podílí na diagnostice dětí se sluchovým postižením?

Informantka: Diagnostiku u dětí provádí psycholog, ale pro konečné vyhodnocení se používají taky výsledky předešlých vyšetření speciálního pedagoga. Víte, ony totiž ty děti dochází do centra na většinou už delší dobu, některé tam chodí i do mateřské školky. Takže speciální pedagog má většinou už hotové vyšetření slyšení dítěte, takže jakou využívá formu komunikace, jak má velkou slovní zásobu, jestli rozumí. Určuje taky, jestli potřebují nějaké pomůcky nebo speciální postupy. Psycholog se samozřejmě zabývá psychickou stránkou, tím myslím, že vyšetřuje pozornost, paměť, inteligenci, myšlení, taky jestli je dítě schopné adaptovat se na školní prostředí a požadavky, které jsou odlišné od předškolního.

Mohla byste mi popsat, jak diagnostika probíhá?

Informantka: To se omlouvám, nevím, jaký je přesný postup, párkrát jsem u diagnostiky byla, ale přesně to nevím.

To vůbec nevádí, povyprávíte mi, co si pamatujete?

Informantka: Mhm, určitě. Víím, že rodiče dítěte odpoví na otázky týkající se rodiny, průběhu těhotenství, vývoje dítěte, sestaví se anamnéza. Potom se používá Jiráskův test, pozměněný pro potřeby dětí se sluchovým postižením. Pokud je třeba, je vysvětlení ve znakovém jazyce. Zjišťuje aktivní a pasivní slovní zásobu, porozumění, matematické představy, úroveň motoriky, vyšetřuje taky lateralitu, zrakové vnímání a inteligenci. Snad jsem na nic nezapomněla, přesný postup opravdu nevím. ... Ještě mě napadá – pro vyšetření zrakového vnímání se používá myslím Edfeldtův reverzní test a na inteligenci Ravenovy progresivní matice.

Pamatujete si, jestli se objevovaly během testování nějaké potíže?

Informantka: Myslíte s dětmi? Že třeba nechtěly spolupracovat?

Ano, například.

Informantka: To se občas stalo. A prý se to stává. Někdy se děti stydí nebo prostě jen nechtějí a nemají zrovna náladu. Ale paní psychologka naštěstí ví, jak na to, a většinou si děti nějak získá. Nějak je rozptýlí, ono celkově to testování probíhá trochu jako hra a je třeba to dětem podat jako zábavu.

To máte pravdu, je to tak pro děti mnohem příjemnější.

Věděla byste, jak se liší diagnostika dětí s různým stupněm sluchového postižení?

Informantka: Myslím si, že rozdíly jsou jen v komunikaci, pokud dítě mluví a slyší a rozumí mluvené řeči, psychologka mluví a při vyšetření slovní zásoby se využívá mluvená řeč. A když dítě komunikuje znakovkou, pak se asi vyšetřuje znaková zásoba.

V jakých oblastech mají děti se sluchovým postižením nejčastěji problémy?

Informantka: Největší rozdíly vidíme samozřejmě v oblasti řeči a to často i u dětí s lehkým sluchovým postižením. Slovní zásoba je nižší, často nerozumí, neumí vyprávět příběh, nepoznají rozdíly, abstraktní pojmy jsou pro ně často nesrozumitelné. U dětí komunikujících znakovým jazykem je situace trochu jiná, ale stejně, pokud by chodily do normální školy, stejně by to narušilo jejich úspěšnost. Jinak bývají problémy taky ve zrakovém vnímání a některé děti mají kvůli postižení narušenou rovnováhu a to ovlivňuje motoriku.

Moc Vám děkuji. To je velice zajímavá informace ohledně motoriky. Jelikož jste pracovala v mateřské škole, mohla byste vědět, kolik dětí je přibližně za rok vyšetřeno? A kolika z nich byste řekla, že je odhadem doporučen odklad? Samozřejmě počítám s tím, že to bude jen Váš odhad.

Informantka: No, co si tak pamatuju, tak bych řekla, plus mínus deset dětí ročně? Je to opravdu jen tip. Odklad byl různý, ale kolem třech dětí to asi bylo. To záleželo, některé roky to bylo lepší, jiné horší.

To nevadí, jsem ráda i za váš odhad. Mám pro Vás poslední otázku – děti, které mají odklad, zůstávají další rok v mateřské škole. Dochází k nějaké speciální péči, nějaké speciální úkoly navíc a podobně?

Informantka: Ano, samozřejmě. S dětmi jsme se snažily procvičovat co nejvíce oblastí, ve kterých byl problém. Zaměřovaly jsme se ale taky na ty oblasti, které byly bez problémů, aby dítě nemělo pocit, že mu nic nejde. Ale snažili jsme se rozvíjet hlavně ty problémové. Nebyl na to žádný speciálně vymezený čas, ale v průběhu běžného dne, kdy ostatní děti měly taky nějaké úkoly, u předškoláků se stejně tyto oblasti denně procvičují.

A mohla byste mi trošku přiblížit, jaké cvičení jste například používaly?

Informantka: Cvičení a možností je hrozně moc. Například popis obrázků, sestavování obrázků podle posloupnosti děje a podobně. Pro rozvoj slovní zásoby a porozumění v podstatě všechny postupy, které se používají třeba v logopedii. Na zrakové vnímání máme různé pracovní listy, tvary různých barev, puzzle a podobně. Motorika se rozvíjí pomocí různých cviků, pro rovnováhu děti mohou zkoušet skákat nebo stát na jedné noze.... Postupů je opravdu mnoho.

Děkuju, to mi pro představu úplně stačí.

To bylo z mých otázek všechno, je něco, co byste ráda dodala, nebo máte nějaké otázky?

Informantka: Ano, chtěla bych se zeptat, jak bude dál probíhat Váš výzkum?

Mám naplánované rozhovory s paní Barvíkovou a s paní psychologkou. A potom bych chtěla vidět diagnostiku, provést pozorování a formulovat závěry. Pokud byste měla zájem, můžu Vám hotovou práci příští jaro poslat.

Informantka: To byste byla hodná. Ráda se podívám, jak Vám to dopadlo.

Dobře, budu s tím počítat. Ještě jednou Vám moc děkuji, za Váš čas. Velice oceňuji Vaši ochotu. Přeji Vám mnoho úspěchů a spokojenost v práci.

Terénní poznámky:

Rozhovor probíhal bez problémů, informantka se zdála být ze začátku mírně nervózní, ale v průběhu rozhovoru (přibližně u čtvrté otázky) začala odpovídat s klidem a rozhovor probíhal v přátelském duchu. Při otázkách na její vlastní názor se zdála, že velice oceňuje zájem o její stanovisko k problematice. Některé otázky byly záměrně vynechány, důvodem bylo, že informantka by v rámci svých zkušeností z MŠ nevěděla odpovědi týkající se příliš konkrétních informací o diagnostice, tudíž bylo zbytečné se na otázky ptát.

Během rozhovoru se občas stalo, že jsme byly vyrušeny dějem v kavárně, což působilo negativně na průběh rozhovoru.

Vzhledem k účelu rozhovoru, který měl za úkol získat informace o procesu diagnostiky, mi nepřipadalo důležité zapisovat si podrobnější informace o chování a projevech respondentky během rozhovoru.

8)

Na základě provedeného rozhovoru bych se určitě zaměřila na zajištění klidného prostředí pro průběh rozhovoru, což by neměly být problém vzhledem k tomu, že rozhovory pravděpodobně budou probíhat v pracovních informantek. Pro rozhovor bych využila všechny připravené otázky. V ideálním případě by bylo vhodné před rozhovory provést jedno pozorování diagnostického procesu dítěte se sluchovým postižením, což by na základě zkušenosti pomohlo zpřesnit otázky, možná nějaké přidat či odebrat. Další pozorování bych provedla po uskutečnění rozhovoru se speciální pedagožkou a psycholožkou centra. To by ale z důvodu časového plánu těchto diagnostických procesů mohlo být složité.

9)

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2010, iii, 100 s. ISBN 9788025125694.

HOLMANOVÁ, Jitka. *Raná péče o dítě se sluchovým postižením*. 2. vyd. Praha: Septima, 2005, 93 s. ISBN 8072162136.

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 159 s. Sestra (Grada). ISBN 978-802-6200-840.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 151 s. ISBN 9788074190339.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: rozvoj obratnosti, smyslové vnímání, řeč, náměty na hry, kresba, škoní zralost*. Vyd. 1. Praha: Grada, c2005, 165 s. ISBN 8024710404.

MUKNŠNÁBLOVÁ, Martina. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 128 s. Sestra (Grada). ISBN 978-802-4750-347.

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 230 s. ISBN 9788073674687.

ŠMELOVÁ, Eva, Alena PETROVÁ a Eva SOURALOVÁ. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 312 s. ISBN 978-80-244-3345-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

WATSON, Linda, Stephen POWERS a Susan GREGORY. *Deaf and hearing impaired pupils in mainstream schools* [online]. London: David Fulton, 1999, x, 52, [1] p. [cit. 2015-04-19]. ISBN 18-534-6588-7.

REDDY, G. Lokanadha. *Hearing Impairment: An Educational Consideration* [online]. 2004 [cit. 2015-04-19]. ISBN 81-7141-800-7.

KOMENTÁŘ:

Velmi dobře zpracovaný projekt, doporučuji jen vyladit některé drobnosti. Oceňuji provedení prvního rozhovoru a poznámky z něj!